

L'Institut d'Estudis Catalans, acadèmia de les ciències i les humanitats, ha perseverat un any més a programar un cicle de conferències destinat a donar a conèixer la personalitat i les realitzacions dels recipiendaris dels premis Nobel de l'any en curs atorgats per l'Acadèmia Sueca.

En el setè cicle, organitzat i coordinat per la Secretaria Científica de l'Institut, que encapçala el professor Ricard Guerrero, hi han col·laborat decididament, com en anys anteriors, les societats filials de Física, de Química, de Biologia, de Llengua i Literatura i d'Economia a fi i efecte d'identificar les persones idònies en cada cas per a tractar dels investigadors i creadors guardonats, i aportar clarícies sobre els seus treballs i sobre les raons que han fet que els respectius jurats els atorguessin els premis. D'aquesta manera, l'Institut vol retre el seu particular homenatge als guardonats i, alhora, oferir informació puntual i rigorosa sobre els seus perfils biogràfics, els seus treballs, les relacions d'aquests amb els seus antecedents històrics —de vegades ja premiats en edicions anteriors dels premis Nobel—, el context en el qual han estat realitzats o la cultura en la qual s'integren.

L'Institut d'Estudis Catalans contribueix d'aquesta manera a difondre la significació de les persones premiades i de la seva obra per al seu àmbit de recerca o creació. Igualment, l'Institut vol així donar fonament a una raonable especulació sobre les repercussions que puguin tenir per al desenvolupament present i futur dels àmbits respectius i els possibles efectes de les troballes científiques sobre la societat.

El cicle de conferències de l'Institut d'Estudis Catalans pretén donar resposta a les preguntes que la societat pot plantejar-se. Són conferències d'alta divulgació, a càrrec d'especialistes en les matèries que són objecte dels estudis i les descobertes dels guardonats, adreçades a un públic amb una certa formació científica que vol conèixer els detalls i els perquè de l'atorgament de cada premi a les persones que

l'han rebut. Per fer-ne arribar el contingut a un públic més ampli es publiquen posteriorment en la sèrie «Publicacions de la Presidència».

Com d'habitud, en els premis Nobel s'han guardonat personalitats molt destacades en els camps respectius, tant per l'extensió de les seves contribucions com per la significació d'aquelles per les quals han estat específicament premiades. Els autors i les seves obres han estat glossats per estudiosos del seu mateix camp, coneixedors de la trajectòria dels premiats i, més particularment, de les contribucions que els han valgut el premi.

La meitat del Premi Nobel de Física de l'any 2005 s'ha concedit a Roy J. Glauber «per la seva contribució a la teoria quàntica de la coherència òptica» i l'altra meitat conjuntament a John L. Hall i Theodor W. Hänsch «per les contribucions al desenvolupament de l'espectroscòpia làser i, en especial, la tècnica de la pinta de freqüències òptiques»; s'han premiat, per tant, investigacions teòriques i experimentals en òptica quàntica. Les primeres, orientades a descobrir les característiques quàntiques de la llum; les segones, centrades en el desenvolupament de mètodes per a determinar mitjançant la llum l'estructura quàntica de la matèria i verificar teories fonamentals cada cop més precises. De fet, la precisió última que es pot assolir en mesures experimentals està limitada per fluctuacions quàntiques que es manifesten en el que es coneix com a *soroll quàntic*. D'aquesta manera, queda establerta la profunda connexió entre ambdues menes de recerca premiades aquell any amb el Nobel. Així ens ho fa notar Ramón Corbalán, del Grup d'Òptica del Departament de Física de la Universitat Autònoma de Barcelona, en la seva conferència.

El Premi Nobel de Química de l'any 2005 s'ha atorgat als professors Yves Chauvin, Robert H. Grubbs i Richard R. Schrock pels seus treballs en el camp de la metàtesi d'olefines

(alquens). Aquesta mena de reacció consisteix en el bescanvi de fragments d'alquè i ja s'emprava industrialment per a la fabricació de polímers i en la indústria petroquímica. No obstant això, els treballs dels guardonats n'han permès la utilització en síntesi orgànica mitjançant el desenvolupament de catalitzadors organometàl·lics estables i definits. La comercialització d'aquests catalitzadors n'ha generalitzat l'ús en l'última dècada, la qual cosa ha suposat una autèntica revolució en el disseny de la síntesi orgànica. Per això, tal com confirma en la seva conferència Antoni Riera, de l'Institut de Recerca Biomèdica (IRB Barcelona) i el Departament de Química Orgànica de la Universitat de Barcelona, el premi no ha estat cap sorpresa per a la gran majoria dels químics orgànics i molt especialment per a aquells que treballen en el camp de la síntesi orgànica.

El Premi Nobel de Fisiologia o Medicina de l'any 2005 ha estat concedit a dos metges australians, Barry J. Marshall i J. Robin Warren, per un descobriment en el camp de la microbiologia que van fer el 1982, quan van descriure la presència d'un bacteri, *Helicobacter pylori*, en l'estómac humà, i van relacionar el microorganisme amb la producció de gastritis i úlceres pèptiques. Això ha suposat, com posa en relleu en la seva conferència Ricard Guerrero, membre de la Secció de Ciències Biològiques i secretari científic de l'IEC, un veritable canvi de paradigma en la consideració de l'etiologia d'aquestes malalties gàstriques. La idea anava en contra del «dogma» tradicional, acceptat sense dubte per dècades: que la causa de la malaltia era l'estrès i l'excés d'àcid, i moltes persones (i en particular molts metges) es van resistir durant anys a creure que les úlceres tenien origen infecció. La tenacitat dels descobridors i la solidesa de les seves demostracions els han fet mereixedors del premi.

El Premi Nobel de Literatura de l'any 2005 ha estat atorgat a l'autor teatral anglès Harold Pinter, com a màxim

exponent de la literatura dramàtica anglesa de la segona meitat del segle XX, que, segons el jurat del premi, «posa al descobert en les seves obres el precipici que s'amaga sota la xerrameca quotidiana i penetra en els espais resclosits de l'opressió». Mireia Aragay, professora de literatura anglesa a la Universitat de Barcelona, havia tingut ocasió de conduir, el 1996, en el marc de la «Tardor Pinter» organitzada a Barcelona per la Sala Beckett i el British Council, l'entrevista pública, multitudinària, que va tenir lloc al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) amb l'ara premi Nobel. Ella ens introdueix la seva figura i, a partir del notabilíssim discurs de recepció del premi del mateix Pinter, «Art, veritat i política», desenvolupa les que, per a ella, són les tres passions definidores de l'obra del dramaturg.

Finalment, la concessió del Premi Nobel d'Economia de l'any 2005 a Robert J. Aumann i Thomas C. Schelling confirma, segons Andreu Mas-Colell, membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC, la influència de la teoria de jocs i l'interès social que desperta. L'any 1994, John C. Harsanyi, John F. Nash Jr. i Reinhard Selten compartiren el premi «per la seva anàlisi pionera de l'equilibri en la teoria de jocs no cooperatius». Robert J. Aumann i Thomas C. Schelling, guardonats enguany «per haver ampliat la nostra comprensió del conflicte i la cooperació mitjançant l'anàlisi de la teoria de jocs», són dos teòrics (el primer, matemàtic, i el segon, economista) que han estudiat les motivacions i les conseqüències del paradigma de la racionalitat en l'acció humana pel que fa als orígens i a la sustentació de les actituds cooperatives. El paradigma de l'acció racional, essencial en les ciències socials, d'arrel aristotèlica, és hegemònic en economia política des de l'època del seu fundador modern, Adam Smith. Aumann i Schelling han fet un pas més per a aclarir com es resolen situacions socials que requereixen cooperació amb interessos individuals sovint no compartits.

Més de cent anys després de la seva creació, els premis Nobel han assolit un prestigi universal i han esdevingut un referent per al món de la recerca en física, química, biologia i economia, i en el de la creació literària. Alguns camps, com ara certes ciències socials —l'antropologia, la sociologia, la ciència política, l'arqueologia, la història—, no queden encara coberts pels premis Nobel. D'altra banda, de tant en tant, algun guardó ha estat atribuït a treballs de dubtosa qualitat, mentre que persones i equips de recerca que el mereixien no l'han rebut mai. Tanmateix, és indubtable que la immensa majoria dels guardons correspon a assoliments molt significatius de la raó i l'esperit humans.

L'atorgament i el lliurament dels premis Nobel constitueixen esdeveniments socials d'un gran relleu a escala mundial, en els quals les institucions i els països representats pels guardonats guanyen també la seva quota de prestigi. L'interès i la curiositat creixents d'un públic cada cop més ampli pels temes relacionats amb el desenvolupament científic i tecnològic fan que els mitjans de comunicació dediquin també cada vegada més atenció a aquests premis i tractin de divulgar entre el gran públic els assoliments dels guardonats. L'Institut, que té com un dels seus objectius principals la difusió cívica del coneixement científic, se suma així a un esforç col·lectiu de democratització del saber racional, fe-faent i humanístic de la realitat.

SALVADOR GINER
President de l'Institut d'Estudis Catalans